

УДК 801.113. 2'59

ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ ІНТЕНСИФІКАТОРИ ОЦІННИХ СТРУКТУР

Приходько Г. І.

Запорізький національний університет

Статтю присвячено розгляду мовних засобів інтенсифікації оцінного значення в дискурсі. Наголошено на когнітивно-прагматичному характері оцінки. Установлено, що інтенсифікація оцінного значення може здійснюватися різноманітними способами, однак усі вони зумовлені особливостями мовної поведінки, логічними параметрами оформлення думки й іншими факторами мовленнєво-розумового процесу.

Ключові слова: оцінка, дискурс, інтенсифікація, когнітивно-прагматичний характер.

Приходько А. И. Лексико-грамматические интенсификаторы оценочных структур. Статья посвящена рассмотрению языковых средств интенсификации оценочного значения в дискурсе. Внимание акцентируется на когнитивно-прагматическом характере оценки. Установлено, что интенсификация оценочного значения может осуществляться различными способами, но все они обусловлены особенностями речевого поведения, логическими параметрами оформления мысли и другими факторами речемыслительного процесса.

Ключевые слова: оценка, дискурс, интенсификация, когнитивно-прагматический характер.

Prichodko A. I. Lexico-grammatical intensifiers of the evaluatory structures. The article is devoted to the consideration of linguistic means of intensifying the evaluation value in discourse. Attention is focused on the cognitive-pragmatic nature of the assessment. It is established that the intensification of the estimated value can be carried out in various ways, but all of them are due to the peculiarities of speech behavior, the logical parameters of the design of thought and other factors of the speech-thinking process.

Key words: evaluation, discourse, intensification, cognitive, pragmatic.

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду. Особливий інтерес у вивченні прагматичних значень викликає інтенсифікація оцінних структур. Вираження оцінки завжди передбачає залучення певного набору мовних засобів інтенсифікації ознаки, дії, стану, які сигналізують міру «кількості оцінного» [5, 26], і з цього погляду інтенсивність може розглядатися як ступінь оцінності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом у дослідженні оцінності спостерігається тенденція до поглиблення суб'єктивної орієнтації оцінного значення, його активної спрямованості на адресат. Власне оцінне значення, як відомо, передбачає передачу мовцем адресату певного погляду на речі й тим самим орієнтацію адресата, його налаштованість на прийняття точки зору автора як об'єктивної [3, 63].

Мета статті – розглянути мовні засоби інтенсифікації оцінного значення в дискурсі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Оцінці, як правило, не властива категоричність, але коли вона наявна, то свідчить про впевненість мовця у правильності своєї точки зору щодо об'єкта навколишньої дійсності, його прагнення зробити своє висловлювання більш переконливим і в такий спосіб посилити перлокутивний ефект, тобто змінити емоційний стан мовця.

Велике значення має й той факт, що категоричність оцінки може бути пов'язана із пресупозицією мовця про можливу наявність у слухача сумніву, відчуття неясності чи навіть протилежної думки.

Категоричність оцінки зумовлена низкою факторів, серед яких найбільш важливими є такі:

а) певний рольовий статус мовця й слухача (як правило, більш високий у мовця);

б) вікові різниці комунікантів;

в) упевненість мовця в правильності своєї думки.

Відзначимо, що протилежний процес – деінтенсифікація – пов'язаний із «принципом ввічливості» [7]. Пом'якшуючи категоричність оцінки, мовець у такий спосіб дає зрозуміти, що його думка не є єдино правильною, залишаючи адресатові можливість сформулювати свою точку зору про предмет чи явище навколишньої дійсності.

Употужнення категоричності оцінки може здійснюватися, по-перше, підкресленням істинності, достовірності висловлювання, що містить оцінку структуру, а по-друге, увиразненням його денотативного значення. У другому разі йдеться про так звану когнітивну інтенсифікацію [2, 80–84]. Варто зазначити, що таке увиразнення неодмінно приводить до опосередкованого посилення прагматичного впливу висловлювання на емоційний стан чи намір адресата й налаштовує його на прийняття поглядів мовця.

Одним із основних способів підсилення оцінного значення висловлювання є експліцитні засоби вираження модального ставлення мовця до повідомлюваної інформації, представлені модальними словами й прислівниками. Їх функція зводиться до модифікації значення стосовно реальності, вираження передбачення.

Модальні слова, передаючи суб'єктивне ставлення мовця до предмета висловлювання, виражають упевненість/неупевненість його в правильності оцінки події чи факту. Отже, модальні слова можна назвати операторами прагматичного значення, що підсилюють чи послаблюють вплив на адресата. Справді, надаючи оцінній структурі впевненого, очевидного, обов'язкового характеру, мовець прагне переконати адресата в достовірності своєї

точки зору. Використання модальних слів на позначення невпевненості, сумніву мовця в повідомлюваному дає змогу адресату самому вирішувати, як сприймати висловлювання, що містить оцінку, – як істинне, істинне з часткою сумніву чи неправдиве.

Ефекту інтенсифікації досягають за рахунок таких модальних слів і конструкцій, у семантичній структурі яких основу становить сема «впевненість» (*surely, certainly, of course, to be sure, to be certain, for sure, for certain*).

Модальні слова інтенсифікують:

а) позитивну оцінку: *"I spoke to you once last Christmas". "Oh, yes, of course, though I didn't remember. Yes, of course, very interesting"* (4, 198);

б) негативну оцінку: *"Well – he's as nice as the boy that wrote that letter; but of course not as naive"* (26, 291).

У наведених прикладах модальні слова стосуються значення всього висловлювання, надаючи йому відтінку істинності. Ефект підсилення лише оцінного значення наявний під час переміщення оператора вправо. У такому разі він належить до іменника чи прикметника, що характеризує описуване явище чи предмет.

Крім модальних слів, інтенсифікаторами оцінних структур є також предикативні конструкції, що мають різний граматичний статус:

1. *"No, I'm afraid not, Ralph, and I really think you were rather naughty to bring me down here"* (26, 165).

2. *"I mean, that was silly of me as-king about your children when you haven't got any"* (32, 184).

Посилення оцінного значення у висловлюванні може досягатися:

1. Уживанням модальних слів і словосполучень зі значенням «безсумнівно» (*no doubt, incredibly, unquestionably* тощо). Наприклад: *"The nice thing about the House of Lords", explained one peer, "is that you can have incredibly snobbish conversations without feeling snobbish"* (7, 12).

2. Використанням модальних слів із значенням «дійсно» (*really, indeed, genuine* тощо): *"No, really. I don't even think it's awful"* (31, 84); *"You're dealing with some genuine crazies here"* (18, 293).

3. Упогуженням прагматичного значення оцінності за допомогою прислівників зі значенням «правда», «істинно» (*honestly, frankly, sincerely* тощо): *"I'm too dumb to be a lawyer", Brewster said honestly"* (27, 259).

4. Уведенням предикативних одиниць із дієсловами *to tell, to think*, наприклад: *"I'm afraid it was not a very good reading". "It was most interesting", I told her for politeness sake"* (15, 16); *"I think you do not know anything about being conquered and so you think it is not bad"* (17, 66); та імперативних конструкцій типу *I promise*: *"Eight o'clock", he said ominously, "does not mean eight-oh-five". "I will add that to my collection of immoral sayings", I promised"* (10, 274).

Проте найбільш поширеним способом інтенсифікації оцінних структур у напрямі збільшення кількісної сторони оцінки є модифікація прикметника, що характеризує об'єкт оцінки за допомогою прислівника *very*: *"A pre-war five guineas suit in very post-war material cost twelve guineas"* (2, 69).

Нерідко в цій функції вживаються слова *so, such*, які посилюють прикметник, що характеризує об'єкт

дійсності: *"How lucky Kitty was to have a husband who was so good and so brave and so clever"* (22, 70).

Дуже часто прикметники й прислівники *bad, awfully, horrible, terribly*, які зазвичай мають знак *!-/*, тут повністю втрачають своє основне лексичне значення й стають інтенсифікаторами оцінки: *"Why don't you make it a pound? Here's the shilling"*. *"Thanks awfully, sir"* (14, 213). *"Jones faced the sergeant with a horrible cancer marked in bumps on his left side"* (8, 18).

Дієвими інтенсифікаторами оцінних структур є різноманітні засоби вираження й стилістичні прийоми:

– гіпербола: *"Things were nearly perfect"* (31, 45);

– епітети: *"I should never have taken risk of bringing you to this dreadful country."* *"This comical country, this delightful country!" – "the young man"* (19, 9);

– порівняння: *"Niagara Falls is very nice. It's like a large version of the old Bond sign of Times Square"* (29, 84);

– риторичне питання: *"How can I say that? That's so ridiculous"* (31, 85).

Наші спостереження показують, що оцінка, виражена іменником, може підсилюватися завдяки вживанню прислівника *quite* або синонімічної конструкції, наприклад: *"What a wonderful woman you are! Not a woman in a thousand would ask me if I'd tried prayer"* (25, 115).

Помітну роль в інтенсифікації оцінних структур відіграють фразеологічні одиниці мови, зокрема ідіоматична предикативна модель N_1 *be* N_2 , що виражає надзвичайно високу концентрацію ознаки через гіперболічне представлення останньої [6, 46–48]. Наприклад: *"You are an idiot, Jimmy"* (6, 161).

Особлива роль у підсиленні оцінки належить експресивно забарвленим словам. Посилення емотивного ефекту на слухача здійснюється у випадках їх уживання на основі модальної двовершинності їх лексичного значення: *"Stop teasing me, you cheeky boy!"* (12, 132). Ефект посилення оцінки в щойно наведеному прикладі пов'язаний із тим, що автор мовлення «зацікавлений не так у кваліфікації того, що належить світові, як в інтерпретуванні цієї кваліфікації, апелюючи не до об'єктивних засобів позначуваного, а до його асоціативно-образних ознак» [4, 35].

З-поміж оцінних засобів інтенсифікації оцінки виділяється особливий клас слів, які містять у своєму значенні афективність. Це – слова-інтенсифікатори, в семантиці яких оцінка поєднується з інтенсифікацією, а емотивний аспект значення виступає на перший план.

Дослідження афективних прикметників показало, що їх вирізняє низка семантичних і синтаксичних особливостей. Так, наприклад, деякі афективні прикметники виражають високу міру оцінки як такої, знак «+/-» при цьому нейтралізується [1, 44]. Наприклад: *"You ever buy Sean's drugs for him?" – His face became red. He was in shock. "No!... I've never bought drugs for Sean. I don't do drugs I have nothing to do with drugs... and that guy is phycho!"* (20, 316).

У поєднанні зі словами, які самі по собі оцінки не містять, афективні означення мають оцінний смисл, а разом зі словами, у значенні яких оцінка є, вони слугують інтенсифікаторами: *"A long-limbed languorous type of showgirl blonde lay at her ease in one of the chairs, with her feet raised on a padded rest"*

and a tall misted glass at her elbow, near a silver ice bucket and a Scotch bottle" (30, 39).

Лексеми афективної оцінки наділені особливими референційними властивостями: вони передбачають презумпцію існування одиничних об'єктів, які вони оцінюють. Наприклад: "Her mouth was too wide, her eyes were too blue, her make-up was too vivid, the thin arch of her eyebrows was almost fantastic in its curve and spread, and the mascara was so thick on her eyelashes that they looked like miniature iron railings" (30, 39).

Ще одним важливим засобом інтенсифікації оцінних структур є слова-класифікатори, які «утворюють слабо організовані семантичні ієрархії, де є елементи різних рівнів узагальнення» [1, 67]. Їх численні серії характеризують із різних сторін людей, речі, події, явища. Наведемо кілька прикладів, ураховуючи характер класифікатора:

1) класифікатори людини за її вчинками: "They were working now irritating him intensely by the sound of their labour, by each tap of their hammers, which beat with exasperating monotony into his brain" (9, 264);

2) психологічними властивостями: "Anger struggled in her breast with misery" (21, 52); "He was exasperated, seeing shallowness everywhere" (28, 26);

3) зовнішніми та внутрішніми виявами: "As the days and weeks passed Brandon felt as if he were forever sliding down a gray sand slope of grief and despair and misery" (1, 23).

В оцінних конструкціях, що стосуються особи, в предикативній і деяких інших позиціях у функції класифікатора зазвичай виступають найзагальніші особові назви, наприклад: "Mrs. Forestier was a very nice woman" (23, 130); "Tell us what the hell's going on down there in that crazy tea-kettle" (16, 101). Зрозуміло, що ці висловлювання є не класифікуючими, а оцінними, оскільки під час вилучення оцінного слова вони стають аналітичними й недостатніми за змістом.

Як засвідчує аналіз широкого фактичного матеріалу, класифікатори цього типу супроводжують етичні оцінки, а для оцінок за функціями використовуються лексеми, що вказують на фах, вид заняття тощо: "And I was the unhappiest and most unappealing little boy anybody had ever seen. At the age of twelve I was contemplating suicide". "You are not twelve any more. You're a big grown man with a good job and a bright future and a wife, who as far as I know, loves you" (27, 13).

Особливу проблему становлять класифікатори, що зараховують референт оцінки до оцінного класу. Це, власне, таксономічні оператори оцінки, наприклад: "What does the man do?" "He's a theatre director. Like tonight – a lot of talent and no thought. Also, overequipped with ego. Necessary in his profession, he's told me, but not so hot for marriage" (27, 32).

Оцінні слова виконують конкретну синтаксичну функцію – є означеннями слів-класифікаторів. Вони можуть не стосуватися безпосередньо позначення референта, проте об'єктом оцінювання й у цьому разі є референт.

Розглянемо такий приклад: "It would be very pleasant for you hearing young voices in the house" (24, 76). Як бачимо, тут стан об'єкта оцінюється не безпосередньо, а за його зовнішнім виявом, що досить характерно й типово для психічних оцінок.

Отже, опосередкованих способів оцінювання людини за різними її аспектами існує надзвичайно багато. Самі імена-класифікатори при цьому оцінки не містять, а лише вказують на аспект, «інколи досить складно організований, за яким і дається оцінка» [1, 151].

Інтенсифікація оцінного значення здійснюється також уточнювальними текстовими одиницями, що модифікують основну предикативну лінію базового речення або ж його обставинні компоненти. Уточнення розуміється як одиниця тексту, що включає не менше ніж два речення, пов'язані відношенням пояснення, тлумачення, конкретизації.

Специфічною рисою текстового уточнення є інтенсифікований характер оцінного значення, що зумовлено передусім тим, що будь-яка репрезентація ознаки (зокрема й оцінної) у позиції предиката окремого речення, пов'язаного з базовим відношенням уточнення, зумовлює підсилення цієї ознаки: "And I felt fabulous. Very Hemingway. I destroyed the machine. Man triumphs" (3, 126). Позитивний характер оцінки підсилюється тут використанням окличної інтонації в уточнювальному реченні.

Інтенсифікований характер оцінки простежується й в односкладних особових реченнях, у яких означення виконує функцію семантичного предиката: "The little fool!", he said to himself bitterly. "The selfish little fool!" (11, 234). Цього разу узагальнений характер уточнення пов'язаний з імплікацією проміжної ланки, наявність якої індукується смисловим взаємозв'язком експліцитних речень: *The little fool – The selfish little fool*.

Перехід інтенсифікованого оцінного значення (в цьому випадку негативного) на попередню імпліцитну ланку фрагмента тексту простежується й у наступному прикладі: "She never asks about Jennie or our children or grandchildren. These are business calls" (26, 20). У цьому висловлюванні мотивацією оцінки є пресупозиція, що включає осуд літньої жінки, яка, ставши егоїстичною, не цікавиться ні друзями, ні родичами, ні їхніми дітьми. Отже, підсилення оцінної ознаки уточнювального речення може передаватися не тільки імпліцитному базовому реченню, а й відповідному передтексту.

Важливо зауважити, що мотивування експлікує знак оцінки у висловлюванні з точки зору адресанта. Але не є винятком випадки, коли одне й те саме мотивування слугує підставою для появи різнонацілених оцінок, що свідчить про участь адресата повідомлення у формуванні оцінок. Наприклад:

Charles Lang was the cameraman, one of the top men in his profession, but Frank stopped in the middle of a scene and announced that he would not go on unless Lang was dismissed... I haven't the remotest idea what triggered Frank's outburst, but he held up his hand and said: "Okay, hold it, that's it, we don't go any further until Lang is off this picture" (18, 166–167).

Як бачимо, мотивування експлікує позитивний знак оцінки автора висловлюваного повідомлення (*one of the top man in his profession*), проте це саме мотивування викликає негативну реакцію в реципієнта (*we don't go any further until Lang is off this picture*).

Позитивна чи негативна оцінка елемента в позиції підмета підсилюється під час повторної номінації

цього елемента в значенні речення-слова, що характеризується конкретизацією чи узагальненням ознаки:

“Thus the house had acquired a close resemblance to hundreds of other houses with the same high aspirations, having become: “That very charming little house of the Soames Forsytes, quite individual, my dear – really elegant!” (13, 85).

Повторна номінація всієї ситуації, вираженої в базовому реченні, з включенням додаткових чи обставинних елементів нерідко пов'язана не стільки з розширенням обсягу інформації, що передається уточнювальним реченням, скільки з посиленням оцінної ознаки, вираженої в базовому реченні. Наприклад: *“Times. The biggest villain unhung. The point of view all depends on which newspaper you take in” (5, 10).*

Висновки та перспективи подальших досліджень у цьому напрямі. Отже, інтенсифікація

оцінного значення може здійснюватися різноманітними способами, однак усі вони зумовлені особливостями мовної поведінки, логічними параметрами оформлення думки й іншими факторами мовленнево-розумового процесу та характеризуються: а) сполученням однакових знаків оцінки; б) взаємодією різноманітних оцінних знаків; в) перенесенням оцінних знаків експліцитних висловлювань на імпліцитні ланки тексту.

Лексико-синтаксичні інтенсифікатори, які використовуються для посилення оцінки, розкривають наявність/відсутність ідеального в навколишньому середовищі шляхом установаження ступеня значущості об'єкта для суб'єкта з погляду відповідності/невідповідності об'єкта потребам, інтересам і бажанням суб'єкта. Перспективним є дослідження функціонування інтенсифікаторів у публіцистичному та інших типах дискурсу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вольф Е. М. Функциональная семантика оценки / Е. М. Вольф. – М. : Едиториал УРСС, 2009. – 280 с.
2. Краткий словарь когнитивных терминов / [сост. Е. С. Кубрякова, В. З. Демьянков, Ю. Г. Панкрац, Л. Г. Лузина]. – М. : МГУ, 1996. – 243 с.
3. Таривердиева М. А. Интерпретация действий в высказывании: Импликативные возможности модальных структур / М. А. Таривердиева // Изв. АН СССР. Сер. лит.-ры и яз. – 1992. – Т. 51. – № 4. – С. 62–66.
4. Телия В. Н. Коннотативный аспект семантики номинативных единиц / В. Н. Телия. – М. : Наука, 1986. – 143 с.
5. Туранский И. И. Семантическая категория интенсивности в английском языке / И. И. Туранский. – М. : Наука, 1990. – 173 с.
6. Шевченко О. Ф. К вопросу об интенсификации качественного признака в современном английском языке / О. Ф. Шевченко // Вестник КГУ. – 1982. – № 16. – С. 46–48.
7. Leech G. N. Principles of Pragmatics / G. N. Leech. – L. and N. Y. : Longman, 1983. – 250 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Aldington R. Farewell to Memories / R. Aldington. – L. : Chatto & Windus, 1930. – 278 p.
2. Aldington R. Short Stories / R. Aldington. – M. : Progress Publishers, 1967. – 248 p.
3. Allen W. My War with the Machines / W. Allen // The Playboy Book of Humor and Satire. – Chicago, 1967. – P. 124–137.
4. Cary J. The Horse's Mouth / J. Cary. – N.Y. : Harper, 1959. – 311 p.
5. Christie A. The Secret of Chimneys / A. Christie. – N.Y. : Dodd, Mead, 1986. – 312 p.
6. Christie A. The Seven Dials Mystery / A. Christie. – N.Y. : Dodd, Mead, 1986. – 282 p.
7. Cooper J. Class / J. Cooper. – N.Y. : Knopf, 1981. – 259 p.
8. Crane St. Men, Women, Boats / St. Crane. – N.Y. : Pinade Books, 1964. – 356 p.
9. Cronin A. Hatter's Castle / A. Cronin. – L. : V. Gollancz, ltd., 1931. – 637 p.
10. Dole J. Wilbur Fonts for President / J. Dole // The Playboy Book of Humor and Satire. – Chicago, 1967. – P. 258–285.
11. Fitzgerald F. Volume – One of the Last Uncollected Stories / F. Fitzgerald. – N. Y. : Scribner, 1989. – 775 p.
12. Fowles J. The Ebony Tower / J. Fowles. – L. : Granada Publ., 1981. – 304 p.
13. Galsworthy J. The Man of Property / J. Galsworthy. – N.Y. : Heritage Press, 1964. – 285 p.
14. Galsworthy J. The White Monkey / J. Galsworthy. – N.Y. : C. Scribner's Sons, 1924. – 328 p.
15. Greene G. The Confidential Agent / G. Greene. – L. : Heron Books, 1981. – 247 p.
16. Hailey A. Overload / A. Hailey. – Garden City, N.Y. : Doubleday, 1979. – 402 p.
17. Hemingway E. A Farewell to Arms / E. Hemingway. – M. : Progress Publishers, 1976. – 320 p.
18. Hotcher A. Doris Day. Her Own Story / A. Hotcher. – N.Y. : Press, 1979. – 420 p.
19. James H. The Europeans / H. James. – L. : New English Library, 1964. – 192 p.
20. Kellerman F. Serpent's Tooth / F. Kellerman. – N.Y. : Avon Books, 1998. – 424 p.
21. Maugham W. The Moon and Sixpence / W. Maugham. – N.Y. : Arno Press, 1977. – 314 p.
22. Maugham W. S. The Painted Veil / W. S. Maugham. – N.Y. : Arno Press, 1977. – 289 p.
23. Maugham W. Rain and Other Short Stories / W. Maugham. – M. : Progress Publishers, 1976. – 407 p.
24. McCullough. The Thorn Birds / McCullough. – N.Y. : Harper & Row, 1977. – 533 p.
25. Murdoch I. The Sacred and Profane Love Machine / I. Murdoch. – N.Y. : Viking Press, 1974. – 374 p.
26. O'Hara J. Assembly by J. O'Hara / J. O'Hara. – N.Y. : Random House, 1961. – 429 p.
27. Shaw I. The Top of the Hill / I. Shaw. – N.Y. : Delacorte Press, 1979. – 346 p.
28. Spark M. The Public Image / M. Spark. – N.Y. : Knopf, 1968. – 144 p.
29. Steinbeck J. Travels with Charley / J. Steinbeck. – N.Y. : Viking Press, 1962. – 246 p.
30. The Chandler Collection. – L. : Pan Books, 1983. – Vol. 2. – 571 p.
31. Updike J. The Same Door / J. Updike. – N.Y. : Vintage Books, 1981. – 241 p.
32. Vonnegut K. jr. Player Piano / K. jr. Vonnegut. – N.Y. : Charles Scribner's Sons, 1952. – 295 p.